

Remiss: En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker SOU 2021:95

Svenska Läkaresällskapet (SLS) är läkarkårens oberoende, vetenskapliga professionsorganisation, en ideell, partipolitiskt och fackligt obunden förening. Vårt syfte är att verka för förbättrad hälsa och sjukvård genom att främja vetenskap, utbildning, etik och kvalitet.

SLS tackar för möjligheten att inkomma med ett remissvar på SOU 2021:95. Beredningen av SLS remissvar har skett i SLS kommitté för prevention och folkhälsa. Inför beredningen har vi underremitterat inom SLS och erhållit två svar: Svensk Gastroenterologisk Förening och Svensk Svensk förening för Beroendemedicin, se bilaga 1.

SLS verkar för att stärka läkarrollen och hälso- och sjukvårdens insatser vad gäller hälsofrämjande, förebyggande och behandlande insatser. Därtill agerar vi i tvärvetenskapligt samarbete med andra professionsorganisationer och samhällsaktörer såsom skolan, högre utbildningar, arbetsliv, vård och forskning, för att främja jämlik hälsa och hållbar utveckling i lokalsamhället, nationellt och globalt. Alkohol är en riskfaktor för flera olika skador och sjukdomar och en av de främsta orsakerna till förtida död i Sverige och världen.¹

Den svenska alkoholpolitikens övergripande mål är att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. En viktig del i alkoholpolitiken är alkoholmonopolet som bidrar till att konsumtionen hålls nere och som dessutom har ett starkt stöd i befolkningen.² De medicinska och sociala konsekvenserna som orsakas av alkohol leder till stora samhällskostnader. Den senaste beräkningen på hur mycket alkoholen kostar det svenska samhället uppgick till 101 miljarder år 2019.³

Detaljhandelsmonopolet för alkoholdrycker har ifrågasatts återkommande sedan Sveriges inträde i EU. Två tidigare utredningar har utrett frågan om det är möjligt att tillåta gårdsförsäljning och samtidigt behålla detaljhandelsmonopolet. Alkoholagsutredningens slutbetänkande (SOU 2009:22) kom fram till att gårdsförsäljning inte är EU-rättsligt förenligt med detaljhandelsmonopolet att det därför inte bör tillåtas. Delbetänkandet Gårdsförsäljning (SOU 2010:98), kom fram till att det EU-rättsligt inte var förenligt med en gårdsförsäljning där man endast tillåter svenska producenter att sälja sina varor.

Förslagen i betänkandet

Den aktuella utredningen menar att en restriktiv form av gårdsförsäljning inte försvagar detaljhandelsmonopolets ställning och föreslår att gårdsförsäljning endast ska tillåtas i anslutning till ett betalt studiebesök eller en föreläsning med anknytning till den aktuella produkten. Utredningen föreslår också begränsningar för hur mycket som får säljas vid ett och samma besökstillfälle och att tillstånd och tillsyn ska skötas av kommunerna.

SLS förstår utredningens intention att underlätta försäljning av alkoholhaltiga varor från lokala producenter. Samtidigt är ett bevarat detaljhandelsmonopol en central grundsten i svensk alkoholpolitik. SLS avstyrker därför utredningens huvudförslag och det alternativa förslaget till småskalig gårdsförsäljning. Vi befarar att ett tillåtande av gårdsförsäljning i förlängningen leder till att

¹ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/skadeverkningar/alkoholens-skadeverkningar/>

² Aktuella perspektiv på alkoholkulturen i Sverige (Ramstedt med flera, 2018)

³ [www. https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/skadeverkningar/alkoholens-skadeverkningar/](https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/skadeverkningar/alkoholens-skadeverkningar/)

alkoholmonopolet urholkas. Systembolaget är en central del av svensk alkoholpolitik och har högt förtroende generellt i befolkningen. En avgörande skillnad mot privata företag är att Systembolaget har uppdraget att hålla nere försäljningen. Vidare ställer SLS sig frågande till hur gårdsförsäljningen praktiskt ska kunna kontrolleras och regleras. Hur definieras ett ”godtagbart studiebesök” kopplat till försäljningen? SLS befarar att med kommuner som tillsynsmyndighet finns en stor risk för olika tolkningar av ett eventuellt regelverk då Sverige består av 290 kommuner.

Slutligen och viktigast så befarar SLS att en ökad tillgång kommer öka konsumtionen av alkohol vilket i sin tur leder till ökad mortalitet samt andra skadeverkningar såsom till exempel blodtrycks-, lever - och cancersjukdomar. Dessutom orsakar alkohol sociala problem och skador som sträcker sig bortom individen. Barn och ungdomar som är extra skyddsvärda och som växer upp i familjer med vuxna som lider av alkoholrelaterade sjukdomar löper högre risk att själva utveckla såväl psykisk som fysisk ohälsa som i sin tur påverkar den socioekonomiska situationen negativt. Viktigt att nämna i sammanhanget är att riskbrukskonsumtion av alkohol förekommer i alla socioekonomiska grupper men att människor med lägre socioekonomisk ställning drabbas hårdare av konsekvenserna som ett riskbruk medför.⁴

Problem såsom våld i nära relationer, rattfylleri, ekonomiska problem, utanförskap och skadegörelse tenderar att öka när alkoholkonsumtionen ökar.⁵ Utredningen konstaterar att gårdsförsäljningen kommer leda till ”en ökning alkoholrelaterade dödsfall och sjukhusvistelser per år med 0,22–0,27 procent år 2025” vilket i absoluta tal kommer att belasta vården ytterligare och leda till lidande för de drabbade individerna såväl som ökade samhällskostnader.

God och jämlik hälsa för alla är en utgångspunkt i den svenska folkhälsopolitiken och SLS anser att tillgängliggörande av alkohol, genom ytterligare försäljningskanaler, går rakt emot denna målsättning.

För Svenska Läkaresällskapet

Tobias Alfvén
ordförande

Anna Kiessling
ordförande SLS kommitté för
prevention och folkhälsa

Bilaga

Remissvar
Svensk Gastroenterologisk Förening
Svensk förening för Beroendemedicin

⁴ <https://ki.se/forskning/ett-glas-for-mycket>

⁵ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/skadeverkningar/alkoholens-skadeverkningar/>

Kommentarer på: En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker

Av: Svensk Gastroenterologisk Förening

SGF ställer sig negativt till att utöka tillgången till alkohol i Sverige, då detta är en mycket stark riskfaktor för död och flertal sjukdomar såsom skrumplever och cancer i flertal organ. Ökad konsumtion av alkohol i Sverige kommer leda till ökad mortalitet samt ökade problem med våld inklusive i nära relationer, trafikolyckor med mera. Det är tydligt fastlagt att ökad tillgång kommer leda till ökad efterfrågan och konsumtion. Utredningen själv konstaterar "en ökning alkoholrelaterade dödsfall och sjukhusvistelser per år med 0,22–0,27 procent år 2025", vilket kan låta lite men kommer i absoluta tal belasta vården ytterligare och leda till ökade samhällskostnader såväl som individuellt lidande. Ökade effekter på sikt kan heller inte uteslutas.

Utredningen är otydlig på ett flertal punkter, vilket vi befärar kommer leda till att flertal kryphål används av producenter.

1. "För det första föreslår utredningen att gårdsförsäljning endast tillåts i anslutning till ett betalt studiebesök eller en föreläsning med anknytning till den aktuella produkten på tillverkningsstället. På så sätt säkerställs det att besöket snarare än försäljningen står i centrum och att gårdsförsäljningen tydligt knyts till dryckestillverkarnas roll i besöksnäringen."
  - a. Durationen av ett besök / föreläsning behöver definieras och en tydlig nedre tröskel identifieras, SGF föreslår minst 30 minuter.
2. "Försäljningen till varje enskild person vid samma besökstillfälle ska inte överstiga 0,7 liter spritdryck, 3 liter vin, 3 liter andra jästa drycker, och 3 liter starköl."
  - a. Detta kommer innebära att flera personer i samma hushåll köper "dubbelt", ett "besökstillfälle" är otydligt och man kan utföra flera per dygn. SGF föreslår att dessa gränser gäller per dygn, och inte per besökstillfälle.
3. "Utredningen föreslår att det ska krävas tillstånd från kommunen för att få bedriva gårdsförsäljning"
  - a. Detta riskerar leda till variation i bedömningen. SGF föreslår att en central myndighet får i uppdrag att utfärda tillstånd om denna utredning godkänns.

Sammantaget yrkar SGF på att utredningens förslag avslås, alternativt modifieras enligt ovanstående principer.

Betänkandet: En möjlighet till småskalig försäljning av alkoholdrycker (SOU 2021:95)

Remissvar från Svensk förening för beroendemedicin.

Svensk förening för beroendemedicin (SfB) är en medlemsförening i Svenska Läkaresällskapet och en specialistförening inom Sveriges läkarförbund.

Med vetskapen om att alkoholens skadeverkningar är ett av våra stora folkhälsoproblem har SfB ett starkt engagemang att främja såväl forskning som kompetensutveckling gällande alkohol, alltifrån grundläggande kunskap om alkoholmolekylens verkningar till psykologi och alkoholpolicy. Inom SfB verkar flera av landets framträdande forskare inom alkohol i dess olika aspekter, inklusive folkhälsa och alkoholpolicy.

Två tidigare statliga utredningar har kommit fram till att en gårdsförsäljning i egentlig mening av alkoholdrycker i Sverige av EU-rättsliga skäl är omöjlig att kombinera med ett detaljhandelsmonopol. Detta var närmast självklart eftersom gårdsförsäljning ofrånkomligen innebär en diskriminering med ekonomiska motiv av varor från andra medlemsstater i EU, vilket inte är tillåtet.

Likväl har nu regeringen, baserat på Januariöverenskommelsen, gett ännu en utredning i princip samma uppdrag: att ta reda på om det går att införa gårdsförsäljning utan att detaljhandelsmonopolet äventyras.

Det främsta EU-rättsliga problemet med att införa gårdsförsäljning i Sverige, är att det skulle väcka frågan om detaljhandelsmonopolet fortfarande kan anses vara förenligt med EU-rätten. När Sverige medgavs rätten att behålla sitt detaljhandelsmonopol för alkohol betonade EU-domstolen att monopolet motiverades av folkhälsoskäl och att alkoholpolitiken måste vara sammanhängande och systematisk för att upprätta detta folkhälsomål.

Gårdsförsäljning bidrar inte till folkhälsan och är uppenbart ett avsteg från en sammanhängande och systematisk alkoholpolitik. Att införa gårdsförsäljning innebär därmed en betydande risk för Systembolagets fortsatta existens.

Avgörande för att minska alkoholskadorna är begränsning av tillgängligheten till alkoholdrycker. För att begränsa den fysiska tillgängligheten är ett socialpolitiskt motiverat alkoholmonopol utan privat vinstintresse den bästa lösningen. Systembolaget strävar efter att begränsa alkoholskadorna, inte efter att maximera alkoholförsäljningen. Ensamrätten möjliggör en rad åtgärder som annars är svåra eller omöjliga att tillämpa såsom begränsning av antalet försäljningsställen och öppethållande, ingen reklam, effektiv ålderskontroll och inga lockvaror eller andra kommersiella knep som syftar till ökad försäljning. Om Systembolagets ensamrätt skulle avskaffas kommer alkoholkonsumtionen och skadorna att öka, något som har visats i ett antal forskningsstudier. Socialt inriktade detaljhandelsmonopol är också en av de åtgärder med störst effekt som anges i Världshälsoorganisationens (WHO) strategi mot alkoholskador.

Att tillåta gårdsförsäljning vore sammanfattningsvis ett mycket stort risktagande – oavsett om det görs i begränsad omfattning eller under en försöksperiod – eftersom det innebär ett hot mot Systembolaget, som är en hörnpelare i den svenska ansvarsfulla alkoholpolitiken.

Förslaget att tillåta gårdsförsäljning har motiverats också av vad som kan anses vara miljö- och hälsomässigt främjande av landsbygdsutveckling och lokal fruktförädling.

Huvudförslaget i utredningen innebär dock att de nya försäljningsställena inte behöver vara förlagda till landsbygden, och heller inte bygga på egenodlade produkter. Detta talar för att snarare än landsbygdsutveckling främjar förslaget en utökning av försäljningsställen för alkohol, vilket återigen kraftigt underminerar det försäljningsmonopol som fungerar mycket bra i Sverige och har starkt stöd i befolkningen.

Sammanfattningsvis anser Svensk förening för beroendemedicin att förslaget innebär att Sverige gör avsteg från sin restriktiva linje när det gäller detaljhandel med alkohol. Förslaget riskerar att utmana Sveriges hittills lyckosamma balansering av EU-rätten så att detaljhandelsmonopolet inte kan upprätthållas. På sikt innebär det risk för ökad konsumtion och ökade skadeverkningar. Svensk förening för beroendemedicin avstyrker därför utredningens förslag.